

UNIVERSITETET I
NORDLAND

Om lærerens arbeid innenfor sosial kompetanse

Emnekode: PED 123L

Dato: 4.5.2014

Kandidatnr.:21

Totalt antall sider: 29

1. INNLEDNING	2
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	2
1.2 STUDIENS PROBLEMSTILLING OG AVGRENSING	2
2. TEORIGRUNNLAG	4
2.1. INNLEDNING	4
2.2 STYRINGSdokumenter	4
2.2 FORSTÅELSE AV BEGREPET SOSIAL KOMPETANSE	6
2.3 HVORDAN UTVIKLE SOSIAL KOMPETANSE HOS ELEVENE	7
3. METODE	8
3.1 KVALITATIV INTERVJU, UNDERSØKELSE OG BESKRIVELSE	8
3.2 TRANSKRIBERING OG ANALYSERING	10
4. EMPIRI	10
4.1 RESULTATER	10
4.2 FORSTÅELSE AV BEGREPET SOSIAL KOMPETANSE	11
4.3 VEKTLGGING AV SOSIAL KOMPETANSE UTFRA STYRINGSdokumenter	11
4.4 LÆRERENS ERFARING OM SKOLEN SOM SOSIAL LÆRINGSARENA	12
4.5 HVORFOR ER SOSIAL KOMPETANSE VIKTIG FOR ELEVENE	12
4.6 LÆRERENS JOBB MED UTVIKLING AV SOSIAL KOMPETANSE HOS ELEVENE	13
4.7 SAMARBEID MELLOM SKOLE-HJEM	16
4.8 UTFORDRINGER I UTVIKLINGEN AV SOSIAL KOMPETANSE HOS ELEVENE	17
5. DRØFTINGER	17
5.1 INNLEDNING	17
5.2 FORSTÅElsen AV SOSIAL KOMPETANSE	18
5.3 ARBEIDET MED Å UTVIKLE SOSIAL KOMPETANSE HOS ELEVENE	20
6. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	24
7. LITTERATURLISTE	25

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I følge FNs konvensjon om barnets rettigheter har alle barn rett til skolegang. Skolen skal følge styringsdokumenter som fremmer barns rettigheter, og et skole-hjem samarbeid legge til rette for elevenes trygghet og trivsel. Skolen har tradisjonelt lagt mest vekt på faglige ferdigheter, men i dagens skole er det blitt viktigere med utvikling av sosial kompetanse. I skolehverdagens møte med barn, og i medias søkelys ser og hører vi at elever sliter sosialt. Det kan være mobbing eller det kan være elever som sliter i samspill med andre. Vennskap og relasjoner er viktig i et barns liv, og jeg undres hvordan jeg som lærer kan legge til rette for mestring på disse områdene. I denne bacheloroppgaven anser jeg sosial kompetanse som et nøkkelord, og jeg ønsker å forske på hvordan læreren forstår begrepet, og hvordan de jobber for å utvikle elevenes ferdigheter for at barn og unge skal kunne forholde seg til og handle i en sosial virkelighet. Metoden jeg anvender er intervju, erfaringer fra praksis og anvendelse av teorier som beskriver sosial kompetanse som en grunnleggende forutsetning. Slik jeg tolker dette kan sosial kompetanse kjennetegnes gjennom de kunnskaper, ferdigheter og motivasjon mennesker trenger for å mestre de ulike miljøene de oppholder seg i. God sosial kompetanse fremmer godt vennskap og relasjoner som videre bidrar til økt livskvalitet, trivsel og glede. Jeg vil først si litt om bakgrunn for valg av problemstilling, samt teorigrunnlaget med forståelse av begrepet og hvordan dette skal utvikles. Videre skriver jeg om hvilken metode jeg har valgt å bruke for empirien med analysen av innsamlet data. Tilslutt kommer drøftingen av empirien samt oppsummeringen og konklusjonene slik jeg har tolket min forskning.

1.2 Studiens problemstilling og avgrensing

Sosial kompetanse er fokusområdet i denne bacheloroppgaven. Problemstillingen er primært knyttet til hva en lærer gjør innenfor tema sosial kompetanse og hvordan en arbeider med sosial kompetanse i skolen. I skolen har vi som lærere en hektisk og krevende hverdag. Tiden er ofte avgjørende og mange ganger rekker en ikke over alt en hadde planlagt og tenkt innenfor de ulike områder. Oppgaven reflekterer rundt spørsmål om lærerens jobb med sosial kompetanse samt hvor viktig det er for elevene. Samspill og relasjoner er nøkkelord. Steder der elevene møter mange reaksjoner på hvem en er, er og med på å forme hvem vi blir, og hvordan vi oppfatter

oss selv. Når elevene mislykkes i de sosiale kravene, kan de oppleve mindre status eller avisning fra andre elever. Gjennom erfaring fra praksis så jeg hvordan negativ sosial adferd kan resultere i at eleven sliter med sosial samhandling med andre elever og voksne. Dette ga konsekvenser på elevens motivasjon, selvoppfatning og selvbylde, samt svekket deres skolefaglige ferdigheter. For å kunne fokusere på problemstillingen var det nødvendig å ta noen valg og gjøre noen avgrensninger. Gjennom spørsmål i kvalitativt intervju om sosial kompetanse kom det mye informasjon som var interessant, men det ble ikke tatt med da det ikke samsvarer med studiens problemstilling. Det har vært utfordrende og vanskelig å formulere en problemstilling som både favner bredt, men allikevel avgrenser tilstrekkelig. Valget mitt ble en todelt problemstilling.

Hva forstår læreren med begrepet sosial kompetanse og hvordan beskriver læreren at de jobber for å utvikle elevenes sosiale kompetanse?

For å innhente informasjon om dette, har jeg intervjuet lærere. Videre har jeg redegjort for forskningsmessige valg utfra problemstillingen. Befring (2002) hevder at når man lager en problemstilling bør den ha verdi for samfunnet og personlig engasjement hos forskeren er gunstig. Min erfaring er at sosial kompetanse er et tema som det bør fokuseres mer på i skolen. Skolene i dag jobber ulikt med dette temaet og det kan være interessant for lærere og foreldre å få høre hvordan skolen jobber med temaet. Oppgaven retter fokuset på lærerens forståelse og arbeid med sosial kompetanse i skolen. Tidligere har det ifølge Dag Roaldset (2014) vært fokusert mest på elevenes sosiale kompetanse. Videre sier Roaldset at sosial kompetanse er en ferdighet som er med på å gi mestring hos elevene i ulike sosiale miljøer, men sosial kompetanse er også et grunnlag for all samspill og relasjonsbygging. I følge Moen (2011) for å få et helhetsperspektiv på utvikling av sosial kompetanse i skolen, er det også viktig å se på samspillet mellom lærer og elever, altså relasjon mellom dem. Jahnsen, Ertesvåg, Westrheim, Idland, Nordahl og Sunnevåg (2009) hevder at det fokuseres på sosial kompetanse i et relasjonelt perspektiv. Under viktige forhold der det skal legges til rette for utvikling av sosial kompetanse hos elevene, blir ofte relasjonsbegrepet trukket fram. Læring av sosial kompetanse innebærer blant annet arbeid med å bedre relasjoner mellom elev-elev og elev-lærer (Ibid., s. 36). Mitt forskningsspørsmål i bacheloroppgaven vil være på lærerens forståelse av begrepet

sosial kompetanse og lærerens utvikling av sosial kompetanse. Lærerens betydning for et positiv læringsmiljø og relasjonsbygging, som dermed kan være med på å øke elevenes sosiale ferdigheter.

2. Teorigrunnlag

2.1. Innledning

For å få bedre oversikt over lovverk i forhold til problemstillingen har jeg valgt å begynne med styringsdokumenter for skolen og læreren. Dette for å se skolens ansvar opp mot hva LK06 sier om utvikling av sosial kompetanse. Videre vil jeg redegjøre for begrepet sosial kompetanse og se på *selvet* til eleven og miljøet rundt eleven. For å besvare problemstillingen har jeg valgt å bruke grunnlagsteori fra George Herbert Mead (Imsen 2006, s.37) der hans teori er sentral for lærerens grunnkunnskap. Meads teori om barns selvutvikling fanger opp hvordan den sosiale og personlige utviklingen foregår samtidig, og gjennom barnas samspill med andre- både med andre barn og med voksne. Videre har jeg brukt Uri Bronfenbrenner Økologiske modell som illustrerer sammenhengen mellom de ulike oppvekstarenaer til barn og unge og deres utvikling. Bronfenbrenner hevder for å forstå barns utvikling må vi i større grad enn hittil studere miljøaspekter i utviklingsproblematikken (Imsen 2006, s.58). Slik jeg tolker modellen er vi født med egenskaper som vi må utvikle for å kunne tilpasse oss andre. Egenskapene utvikles gjennom erfaring av andres reaksjon på ulike former for adferd. De erfaringer jeg har er at elever har vanskelig for å balansere mellom det å være den man er, og samtidig tilpasse seg de andre elevers behov. Når det gjelder forskning har jeg valgt å bruke Terje Ogden (2009) som har forsket mye på sosial kompetanse og viser til forskning innenfor sosial ferdighetslæring. I Knudsmoen, Holth, Nissen, Schultz, Tveit og Torsheim (2009) har jeg sett på ulike programmer som ofte blir brukt i skolen. Det finnes ikke en bestemt metode eller arbeidsmåte som alle skoler kan anvende for å gi alle elevene sosial kompetanse. Skoler, elevgrupper og lærere er alle forskjellige, derfor vil hensiktsmessige programmer/tiltak variere fra skole til skole.

2.2 Styringsdokumenter

Alle barn har en rett til skolegang, og det er en grunnleggende menneskerett. Barnas rettigheter er slått fast gjennom FNs barnekonvensjon av 1989 (Regjeringa.no).

Norske barn har plikt til tiårig grunnskole og rett til treårig videregående opplæring.

Skolen styres av opplæringsloven(1998) og Læreplanverket (2006). I Kunnskapsløftet (2006) legges det vekt på sosial kompetanse som en viktig faktor, og det understrekes at opplæringen ikke bare skal rettes mot faglig innhold. Det må også legges mål om sosial og personlig utvikling. Relasjoner elever imellom og mellom elever og lærer har stor betydning for elevenes læringsutbytte, både faglig og sosialt. LK06 har intensjoner om å utvikle hele mennesket, derfor må personalets arbeid med sosial utvikling få større fokus. I Prinsipper for opplæring understrekes det at målet med sosial opplæring er å redusere forskjeller og øke bindekraften i samfunnet. Videre står det at opplæringen ”skal bidra til utvikling av sosial tilhørighet og mestring av ulike roller i samfunn, arbeidslivet og fritiden” (Kunnskapsdepartementet 2006). Videre i prinsipper for opplæring under sosial og kulturell kompetanse står det om ansvaret vi som lærere og skole har ovenfor elevene:

For å utvikle elevenes sosiale kompetanse skal skolen og lærebedriften legge til rette for at de i arbeid med fagene og i virksomhet ellers får øve seg i ulike former for samhandling og problem- konflikthåndtering. Elevene skal utvikle seg som selvstendige individer som vurderer konsekvensene av, og tar ansvar for egne handlinger. Opplæringen skal bidra til utvikling av sosial og tilhørighet og mestring av ulike roller i samfunnet- og arbeidslivet og i fritiden (Saabye 2013., s. 26)

Opplæringslovens paragraf 1-1 uttrykker at elevene skal utvikle kunnskap, dyktighet og holdninger til å kunne mestre livene sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap for samfunnet. I følge opplæringsloven §9a-1 og 9a-3 pålegges skolen å sørge for sosialisering i et godt læringsmiljø. Intensjon om et godt psykososialt miljø står i Opplæringslovens paragraf 9a-3, og den konkretiserer hva et godt psykososialt læringsmiljø er:

Dette handler primært om hvordan ansatte og elever oppfører seg mot hverandre, og hvilke erfaringer, opplevelser og utvikling elevene får på de sosiale og personlige områdene gjennom ulike betingelser i skolens læringsmiljø... Dette gir elevene sterke rettigheter relatert til læringsmiljøet og den personlige og sosiale utviklingen på skolen, og det gir ansatte på skolen og skolens ledelse tilsvarende sterke plikter og ansvar... Alle ansatte på skolen skal framstå som tydelige voksne og samtidig legge vekt på å etablere et godt forhold til elevene. På mange måter uttrykker retten til et godt psykososialt læringsmiljø at alle elevene skal oppleve å bli godt likt av lærere og andre ansatte på skolen.

Det må også jobbes med hvordan eleven skal forholde seg sosialt til omgivelsene på alle nivå i grunnopplæringen, og ulike måter å forholde seg til andre barn og unge gjennom deres utdanningsløp. Sosial kompetanse er en grunnleggende forutsetning for at barn og unge skal kunne forholde seg til og handle i en sosial virkelighet, hvor det i økende grad stilles krav til individuelle ferdigheter og til individets plassering innenfor fellesskapet.

Det står i Jahnsen et al., (2009, s.3)

I tråd med Kunnskapsløftet skal arbeidet med sosial kompetanse gjennomføre all opplæring. For å utvikle elevenes sosiale kompetanse skal skolen legge til rette for at de i arbeidet med fagene og i virksomheten ellers får øve seg i samhandling og problem- og konflikthåndtering. Opplæringen skal bidra til å utvikle sosial tilhørighet og mestring av ulike roller i samfunns- og arbeidslivet og i fritiden.

2.2 Forståelse av begrepet sosial kompetanse

Som vi ser er begrepet sosial kompetanse sammensatt og har mange ulike definisjoner. Jahnsen et al., (2009) hevder at i forskningslitteraturen er det heller ingen entydig definisjon av begrepet. Det er ingen enkelt egenskap eller evne som den enkelte innehar i en eller annen grad. Derimot kan det ses som en sammensetning av kunnskap, forståelse, ferdigheter og emosjonelle responser, samt kognitive, kommunikative og sansemotoriske aspekter som spiller inn på ulik måte, avhengig av situasjonen man er i (ibid., s. 10). Videre skriver Jahnsen et al., (2009) i pedagogisk perspektiv forstås sosial kompetanse:

Kompetanse defineres som et sett ferdigheter, kunnskap og holdninger som trengs for å mestre ulike sosiale miljøer, som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde relasjoner, og som bidrar til å øke trivsel og fremme utvikling” (Garbarino, 1985, I Udir, 2003, s.10).

Dette betyr at individet ikke bare skal utvikle sine sosiale ferdigheter, men skal også ha kunnskaper om hvilke sosiale ferdigheter som kreves i ulike sosiale situasjoner, samt å ha utviklet evnen til å vurdere hvilke sosiale ferdigheter som er riktig å bruke i de ulike situasjoner. Ogden (2009) oppsummerer og definerer sosial kompetanse som:

Sosial kompetanse er relativt stabile kjennetegn i form av kunnskap, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Den fører til en realistisk oppfatning av egen kompetanse, er en forutsetning for sosial mestring, og for å oppnå sosial akseptering eller etablerer nære og personlige vennskap (ibid., s. 207).

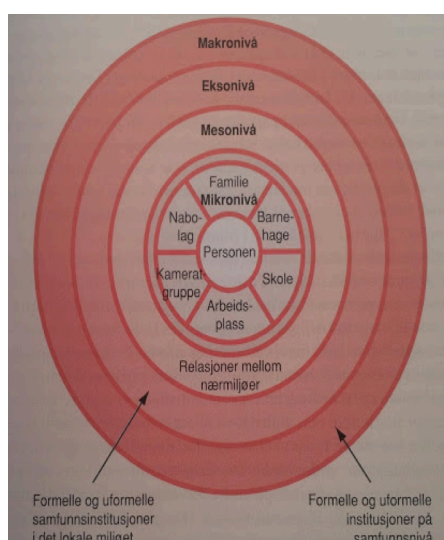
Ogden (2009) sier videre at sosial kompetanse er viktig for å etablere kontakt, utvikle vennskap og skape sosialt nettverk. Sosial kompetanse påvirker også hvordan barn og unge har det med seg selv, for eksempel følelsen av å være kompetent eller følelsen av å være akseptert eller respektert. Undersøkelser som Ogden har gjennomført viser at det er sammenheng mellom skolefaglige ferdigheter og sosial kompetanse. Når elever bedrer sine skolefaglige ferdigheter, forbereder de samtidig sine sosiale ferdigheter og omvendt. I bacheloroppgaven er sosiale ferdigheter et annet sentralt begrep som krever avklaring, fordi mange bruker begrepene sosial kompetanse og sosiale ferdigheter om hverandre. Slik jeg tolker de ulike begrepene viser en til at mennesker viser høy sosial kompetanse når det har en rekke sosiale ferdigheter som er

hensiktsmessig i ulike situasjoner. Gresham og Eliot (Ogden, 2009) deler sosial kompetanse opp i fem sentrale områder. Ogden beskriver disse fem områdene som sosiale ferdigheter der: *Empati*- evnen til å kunne se ting fra andres synsvinkel, forstå hvordan andre har det, vise omtanke og respekt for andres følelser og synspunkter. *Samarbeidsferdigheter*- en sosial ferdighet som dreier seg om evnen til å dele med andre, hjelpe andre, kunne følge regler og beskjeder. *Selvhevdelse*- en egenskap som omfatter evnen til å hevde egne meninger og rettigheter på en positiv og tydelig måte, ta initiativ, presentere seg og motstå negativt gruppepress. *Selvkontroll*-handler om å bringe følelser under tankemessig kontroll. *Ansvarlighet*- dreier seg om å holde avtaler og forpliktelser samt vise respekt for andres eiendeler og arbeid (Ogden, 2009, s.211). Videre mener de at disse fem områdene oppfattes som byggesteinene i begrepet sosial kompetanse og det kan jeg slutte meg til. I denne bacheloren vil ikke alle disse komponentene bli brukt som analysefaktorer.

2.3 Hvordan utvikle sosial kompetanse hos elevene

For å forstå symbolsk interaksjonisme, der samspill og sosiale relasjoner oppstår kan vi se til George Herbert Mead (Imsen 2006, s.37). Slike jeg tolker Mead var han opptatt av hvordan selvet blir til i forhold til selve dannelsen, og hvordan en forholder seg til andre. Her ble selvet til gjennom de erfaringene vi skaffet oss ved å være sosial, og at barna selv var i stand til å knytte bånd til hverandre. Samt kommunisere med omgivelsene allerede fra fødselen av. Videre viser Mead til at i samspillsprosessen med omgivelsen ble selvet i oss utviklet. Selvet i oss er derfor ikke en medfødt egenskap, men en sosial struktur. Gjennom at mennesker lever i samspill og relasjoner til hverandre kan vi derfor forstå adferd gjennom forståelse av de menneskelige samhandlingene (ibid., s. 416). Det som Mead viser til er hvordan den sosiale og den personlige utviklingen foregår samtidig, samt gjennom barnas samspill med andre. Samspillet gjelder barn-barn og barn-voksen. Han understreket at det er bare i sosiale sammenhenger og gjennom sosiale aktiviteter som barn og andre er med i, at barn kan ta andres holdninger i forhold til seg selv og dermed bli et objekt for seg selv. Samhandling med andre er derfor veldig sentralt (ibid., s. 416).

Barn utvikler seg gjennom sosiale relasjoner i sitt miljø, og jeg har valgt å se på Bronfenbrenners økologiske modell (Imsen 2006, s. 59). Elevenes og lærerens rolle og forventninger til hverandre er stor i skolehverdagen. Sosialisering er et stort samspill og Bronfenbrenner (1976) har utviklet en modell som viser samspillet inndelt i 4 nivåer. I denne modellen kan vi se hvordan de ulike miljøene et barn er del av spiller inn på hverandre, og gir barna en egen identitet i skolehverdagen. For at en lærer skal kunne tyde og si noe om hvordan den enkelte elev opplever skolen og lærings situasjonen må en se på hvilke miljø eleven ferdes i, familie, venner, skole og idrett. Alle disse påvirkninger er med på å skape identiteten til eleven. Ser en som lærer at en eller flere elever sliter med sosiale ferdigheter i klassen må en se på miljøene rundt eleven for å forstå hva og hvordan en kan hjelpe. Nivåene beskrives å være:

Mikronivå består av de settinger og arenaer som barn ferdes i/på som hjemmet, barnehagen, skolen, nabolaget, SFO og venner.

I Mesonivå studerer man nærmiljøene sammen for å få fram samspillet.

I Eksonivå er det samfunnskonstellasjonene som virker direkte inn på barnet, men som det selv ikke er direkte involvert i.

På Makronivå er det er overbygninger av institusjoner på det nasjonale planet, som det økonomiske eller politiske systemet.

Bronfenbrenners økologiske modell (tilpasset etter Andersson, 1980, s. 27).

3. Metode

3.1 Kvalitativ intervju, undersøkelse og beskrivelse

Jeg valgte å bruke kvalitativ intervju for å få en større forståelse innenfor temaet sosial kompetanse. Den kvalitative metoden tar sikte på å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2012. s. 112). Og jeg valgte bort den kvantitative metoden som gir oss data i form av målbare enheter (ibid., s. 112).

Som utgangspunkt for planlegging av kvalitative intervjuet brukte jeg Postholm og Jacobsen (2011) som sier dette om intervju:

I en forskningssammenheng skal dialogen først og fremst bidra til å få belyst problemstillingen. Dette betyr at samtalen må være *målrettet*, siktet inn mot å få en spesiell type informasjon. For å sikre at dialogen gir den ønskede informasjonen, må de tilpasses til problemstillingen. (ibid., s. 62)

Intervjuet tok utgangspunkt i intervjuguiden. Intervjuguiden ble fulgt og det ble stilt oppfølgingsspørsmål for å kunne styrke intervjuet som tema ved behov. Dette betyr at intervjueren må innta en aktiv rolle for å få fram den sentrale informasjonen (ibid., s. 79). Intervjuguiden ble utlevert i forkant av intervjuet for at informanten skal ha mulighet til å forberede seg dersom de ønsker det, og på denne måten ble intervjusituasjonen ufarliggjort. Bakgrunnen for dette var å skape en trygg og tillitsfull atmosfære i intervjusituasjon, samt at informanten kunne være forberedt. Jeg gjennomførte et halvstrukturert intervju med en og en lærer. I følge Dalland (2012) sikter det kvalitative intervjuet mot å gå i dybden. Da kan ikke antall intervjupersoner være for stort. Gode samtaler med en, to eller tre personer kan gi mye stoff til en oppgave (ibid., s. 165). Intervjusituasjonen var å intervju de individuelt, der jeg presenterte ulike spørsmål innenfor sosial kompetanse. Jeg presenterte spørsmål om hva den enkelte mener og tenker om begrepet sosial kompetanse, og lærerens arbeid med utvikling av sosial kompetanse hos elevene. Oppfølgingsspørsmål kom underveis for å styrke svar i forhold til problemstillingen. Jeg brukte kvalitativ metoden for å få belyst problemstillingen min på best mulig måte gjennom muntlig dialog. Jeg gjorde et strategisk valg av intervjupersoner utfra kunnskaper og erfaringer om sosial kompetanse, og brukte lærere fra ulike skoler både i by og tettsted. Jeg valgte en byskole med mange elever, og en tettstedskole med færre elever. Byskolen er også mottaksskole for minoritetsspråklige elever. Jeg tok et bevisst valg av informantens undervisningsområde i skolen, dette for å se om det er ulikheter i elevene sosiale kompetanse i forhold til alder. Styrken til kvalitativ tilnærming er at den tillater meg å gå i dybden og hente mere detaljert informasjon hos et lite utvalg av informanter. Svakheten ved kvalitativ tilnærming kan være gjennom den subjektiviteten som ligger som bakgrunn til meg som forsker, og den oppfatningen jeg legger i forskningstemaet. Hensikten med intervjubeskrivelsene er å få fram de ulike erfaringene og ståsted rundt temaet, som igjen kan være aktuell for andre.

3.2 Transkribering og analysering

Etter intervjuet ble samtalen omgjort til skriftlig tekst. Jeg gjennomførte intervjuene med lydopptak. I følge Dalland (2012) er lydopptak et uvurderlig hjelpemiddel. Det tar vare på alt som blir sagt, og fanger opp nyanser i språk og stemmeleie. Videre sier han at opptaket får selvsagt ikke med seg kroppsspråket og det betyr at vi må observere under samtalen og notere hva som skjer (ibid., s. 175). Å bearbeide intervjuet, er å skrive ned ord for ord det som har blitt sagt. Arbeidet er møysommelig, men det gir samtidig en mulighet til å gjenoppleve intervjuet. Det kalles å transkribere (ibid, s.179). Under transkriberingen er det viktig at den som skal skrive ut materialet tar hensyn til informantene og skolene. En må anonymisere begge deler. Der det er gjort avtale om sletting av lydopptak etter at oppgaven er skrevet må dette holdes. Gjennom analysen av intervjuprosessen fant jeg ut hva informantene fortalte meg, og tolkningene fortalte meg hva det jeg fikk vite betyr. Gjennom om lage meg en todelt problemstilling har jeg sortert innsamlede data under aktuelle temaer for å kunne analysere og tolke min problemstilling.

4. Empiri

4.1 Resultater

Jeg gjennomførte intervju med lydopptak av lærere fra en byskole og en tettstedsskole. Informantene underviser på ulike årstrinn, og jeg har valgt å dele informantene opp i A, B og C. Der informant A er en lærer for 2.årstrinn ved tettstedsskole, informant B er en lærer for 4.årstrinn ved tettstedsskole og informant C er en lærer for 6.årstrinn på byskole. Alle tre informantene ble intervjuet på skolen i arbeidstiden etter informantens eget ønske. Informant A ble intervjuet i kantinen, informant B på brakka og informant C ble intervjuet på møterommet. Alle gangene ble vi forstyrret på grunn av rommangel på alle skolene, som ifølge informantene er en vanlig situasjon. En planlagt, men ugjennomførbar tidsramme på intervjuene på ca. 15-20 min pr informant. Hos to av informantene gikk dette etter planen, men hos den siste informanten som hadde mye erfaringer og opplevelser å dele ble intervjuet på 40 minutter. Samtalene fløt lett, informantene fikk presentert sine erfaringer med å jobbe med sosial kompetanse i klasserommet utfra spørsmålene mine. Jeg oppfattet dialogen mellom meg og informantene som god, informantene var personlige og delte både gode og dårlige erfaringer. De belyste mange ulike erfaringer som kan gi svar på min

problemstilling. Videre i empirien legger jeg fram resultatene av undersøkelsen. Jeg har valgt å ta for meg hvert spørsmål fra intervjuguiden og hvert spørsmål har egen overskrift der jeg vil oppsummere det som kom fram under intervjuene.

4.2 Forståelse av begrepet sosial kompetanse

Begrepet virket vanskelig for informantene å beskrive, men alle sier noe om omgjengelighet, mestring av hverdagen og samhandling. Videre sier alle tre informantene at sosial kompetanse handler om å få venner og kunne omgås andre. Informant C utdypet det med *å være omgjengelig, det å være sammen med andre og kunne takle forskjellige situasjoner utfra hva de opplevde med hverandre*. Informant B trakk frem ord som *omgås hverandre, respektere og mestre hverdagen sammen*. Informanten C utdypet *samhandling, det å kunne sette seg inn i andres situasjoner og vise empati*. Videre mente informant A at omgjengelighet blant mennesker er viktig i forhold til sosial kompetanse. Informant A og B nevnte empati, det å sette seg inn i andres situasjoner, gjennom å vise respekt og omtanke for hverandre. Videre det å kunne mestre hverdagen sammen med andre lærere og elever. En informant nevnte *Det å få lov til å kjenne på den man er og få lov til å være en del av felleskapet og som lærer har en ansvar om å styrke den positive selvfølelsen og selvbildet til elevene*.

4.3 Vektlegging av sosial kompetanse utfra styringsdokumenter

Her var informantenes svar entydig. Ingen av informantene kunne svare på hvor i skolens plandokument det står skrevet om sosial kompetanse i skolehverdagen. Informant B svarte *husker ikke, mange år siden jeg leste regelverket*. Informant A svarte *Hun vet at det er en viktig del av skolehverdagen, men sosial kompetanse står ikke på timeplanen*. Skolene hadde ikke egen sosial kompetanseplan, men tettstedsskolen har plan om å utarbeide egen plan ifølge informant B. Alle informantene forteller at faglig kompetanse er det største fokusområdet i skolen, men de mener at sosial kompetanse bør bli viktigere å sette fokus på. Informant C svarte at hun ikke har tenkt over dette som et eget punkt i seg selv, *fordi det faglige har så stort fokus i hverdagen*. Informant A sier at hun føler det har blitt skjøvet til side til fordel for det faglige. Hun sier videre at hun føler sosial kompetanse var mer framtrædende i L97 der leken sto som en viktig hjørnestein i forhold til læring på de minste trinnene.

Gjennom LK06 mener hun det er mer faglig tyngde og mindre vektlegging av sosiale ferdigheter. Friheten til å kunne leke er borte og muligheten til å stimulere sosiale ferdigheter gjennom lek er borte, og det setter hun spørsmålstegn ved.

4.4 Lærereens erfaring om skolen som sosial læringsarena

Samtlige informanter mener skolen i høyeste grad er en sosial læringsarena.

Informant A sier her må elevene forholde seg til hverandre på mange måter.

Felleskapet gjennom skolen medfører møte med konflikter, mobbing og kravet om mestring. Informant B forteller at mange elever ikke har fått mestret så mye, eller måtte ta ansvar og stå for sine handlinger, men det må de gjøre på skolen.

Informanten snakker om status og hvor viktig det er å ha status på skolen. Det høyner statusen å bli kjent med hverandre. Ingen får status hvis de ikke kjenner hverandre.

Videre nevner informanten at en må legge til rette for at alle elevene får muligheten til å vise hva den enkelte er unik på, det handler ikke om å være best, men det å bli en av alle og å bli sett. Informant C sier at gjennom utviklingssamtaler med foreldrene og eleven har hun alltid sagt at når det gjelder elevenes faglige og sosiale kompetanse er det faglige greit nok, men hun er opptatt av at elevene skal trives og ha det bra på skolen, og når de gjør det så kommer det faglige. Det viktigste av alt er at elevene trives og har det bra, så får alt det andre komme i neste rekke. Når trivselsfaktoren til eleven er høy kommer det faglige automatisk. Informant C nevner også det med minoritetsspråklige elever og *Hvor viktig det er å vite om elevens bakgrunn for å kunne skape trygghet mellom hjemmekulturen og skolekulturen*. Her må skolen prioritere et skole-hjem samarbeid. Læreren forteller videre at minoritetsspråklige elever ofte sliter med sosialt samspill i friminuttene og havner i konflikter. *Elevene sliter med å forstå kodene som er i lek, men faglig sett er elevene gjerne over det norske nivå.*

4.5 Hvorfor er sosial kompetanse viktig for elevene

Informant A mener det er den viktigste kompetansen en har. Hvordan vet elevene ellers hvordan de skal forholde seg til hverandre. Hun sier elevene må integreres og være en del av det sosiale felleskapet. Læreren forteller videre at hun må se på hva ungene har i ”bagasjen” når de kommer til skolen. Hun merker stor forskjell på elever som ikke har gått i barnehage når de kommer til skolen og skal integreres i klassen. Disse elevene har kanskje ikke de sosiale ferdighetene som de som har vært i barnehage har lært. Det å vente på tur, rekke opp hånden, høre på hva andre sier. Det

å være impulsiv og sette seg inn i hvordan du har det gjennom empati og følelser. Informanten B sier *Hvem mestrer hverdagen hvis du ikke kan være sosial*. Hun mener det er stor forskjell på de sosiale ferdighetene til elevene. Hun sier videre i skolen merkes det ofte hva elevene er vant med hjemmefra. Gjennom hva de har fått lov til, hvor mye de er med på eller hvor aktiv og sosial foreldrene er. Hun mener elever som er med i lag-idrett har mer utviklede sosiale ferdigheter enn de som ikke er aktive, og informanten mener vi som foreldre og lærere må sørge for at elevene er sammen med andre. Informant B sier videre hvis du vokser opp alene utpå vidda, blir du sikkert god i å være på fjellet, men omgås andre folk kan bli et stort problem. Bare det å se og kunne lese kodene til andre lærer en jo ikke hvis du ikke omgås andre, og det er veldig viktig avslutter hun med. Informanten C trekker fram hvor viktig sosial kompetanse er i forhold til de minoritetsspråklige elevene. Det å bli sett og få venner. Lærere forteller at selv om de fleste elevene er faglig sterke, så sliter de med sosiale ferdigheter som samarbeidsferdigheter og empati. Her trekker læreren fram hvor viktig det er å få foreldrene på "banen" og innlede et godt samarbeid for å kunne hjelpe eleven på de områdene som trengs. Skole-hjem samarbeid er veldig viktig for å kunne få innsikt i hvilke miljøer eleven ferdes i, kultur, venner osv.

4.6 Lærerens jobb med utvikling av sosial kompetanse hos elevene

Begge skolene følger kommunens planer, og gjennom kommunen er det bestemt at alle skoler skal være LP-skoler. LP-modellen er en norskutviklet pedagogisk modell for analyse av og systematisk arbeid med skolers læringsmiljø og pedagogiske utfordringer. LP-modellen er et av programmene Utdanningsdirektoratet anbefaler. Videre er det opp til skolene selv hvordan de planlegger utvikling av sosial kompetanse for elevene. De to skolene som informantene jobber på bruker ulike programmer som veileder for hvordan skolen skal jobbe med å utvikle elevenes sosiale kompetanse. Som svar på spørsmålet 4.6 sier informant A *Hver dag og hele tiden*. Når en har tavleundervisning, så jobber en med ulike sosiale ferdigheter. Eleven må lytte til læreren, vise hensyn, rekke opp hånden og vente på tur. I hver time i klasserommet er de sosiale ferdighetene med, men så er det jo ikke like lett for alle. Her forteller læreren om Zippys venner som er et program som de bruker på 2. årstrinn, og rettes mot de minste elevene og der helsesøster er involvert. Videre sier hun programmet bygger på å mestre og takle dagligdagse problemer i skolen. Informant A sier de bruker programmet hver uke med ulike temaer gjennom at

elevene skal bli bedre til å snakke om følelser gjennom å sette ord på ting, skape vennskap og utvikle konfliktløsningsferdigheter gjennom hva som er lurt å gjøre og hva som ikke bør gjøres. Informanten sier *Menneskene har alltid et valg og gjennom kommunikasjon kan mange sosiale ferdigheter læres.*

Informant B bruker sosiogram på elevgruppen for å se om det er noen mangler innenfor sosial kompetanse og deretter bruke ulike tiltak utfra behov. Skolen bruker sosiogram som kartleggingsverktøy, som ble innført i fjor. I følge Utdanningsdirektoratet er sosiogram en kartleggingsmetode for å kartlegge sosiale relasjoner. Informant B forteller at en kan stille spørsmål akkurat som en vil og få svar på det man er ute etter. Hvem som er venner og de som ikke har venner. Utfra en slik undersøkelse fant vi ut at det var noen som ikke har andre å være sammen med. Da bestemte lærere og rektor ved skolen å gjennomføre et tiltak som krevde samarbeid mellom skolen og hjem. Tiltaket ble vennegrupper der elevene skulle møtes en gang i uken hjemme hos hverandre i tur og orden. Det var elev og foresatte som skulle bestemme hva som skulle gjøres på disse vennegruppene. Elevene var selv med på å foreslå ulike aktiviteter og sette regler og mål for disse vennegruppene. Informanten forteller videre at etter skolen gjennomførte vennegrupper i flere klasser har det kommet gode tilbakemeldinger fra foreldrene. Tilbakemeldinger har gått på hvor trivelig og viktig det har vært å kunne gjennomføre en slik vennegruppe. Elevene føler de har blitt kjent med hverandre på en annen måte, fått vært hjemme hos hverandre, sett hvilke dyr og interesser de har. Gjennom et slikt tiltak ser vi at det kan være små ting som gir sosialt innpass hos hverandre og gir et bedre sosialt miljø i klassen.

Informant B forteller og viser til et notat fra et møte om planlegging av en sosial kompetanseplan for skolen, og viktige spørsmål som ble stilt var: Er det for lite vektlegging av sosial kompetanse på timeplanen, hva vektlegges som sosial kompetanse i klassen og hvor ofte drøftes dette området? Er det fokus på god sosial kompetanse og hvordan synliggjøres dette og hvordan deltar elevene på utarbeiding av god sosial kompetanse seg imellom. Informanten tror skolen er på god vei når det gjelder utvikling av sosial kompetanseplan for elevene. Informanten B forteller at Olweus programmet mot mobbing og antisosial adferd brukes også som tiltak for å skape godt skolemiljø. Programmet tar sikte på å redusere og forbygge mobbing og

antisosial adferd på skolen. Mål og hovedmål for tiltaksprogrammet er å redusere eller fullstendig fjerne eksisterende mobbeproblemer både i og utenfor skolemiljøer. Gjennom å skape forhold som gjør det mulig for mobbede og mobbende elever å trives og å fungere bedre i og utenfor skolemiljøet skal det forebygges forekomster av nye slike problemer, samt få bedre kameratrelasjoner på skolen. Forutsetningene for tiltaksprogrammet er bevissthet og engasjement hos de voksne i skolemiljøet. Programmet Olweus anti-mobbeprogram er også et program som informantene forteller fungerer bra og er et program der elevene har hovedrollen. Elevene har gruppesamling ved å sitte i en ring på gulvet og samtale om temaer knyttet til trivsel, vennskap og god oppførsel/respekt. På tettstedskolen jobbes det med kameratrelasjoner for å skape gode forhold mellom elevene som kan fungere på og utenfor skolemiljøet. Informant C forteller at trivsel og venner er utrolig viktig for at elevene skal kunne føle trygghet på skolen, og eleven tilbringer så mye tid på skolen at dette må legges til rette for elevene. Informanten starter dagen med at alle elevene må ta læreren i hånden, se i øynene og si god morgen til hverandre. Informanten mener elevene skal føle seg trygge og føle seg sett. Læreren forteller at hun kan se om elevene har en god eller dårlig dag og det gir henne mulighet til å ta tak i det. Informant C forteller om Olweus anti-mobbeprogrammet og sier hun huske da de begynte å jobbe med programmet. Det var delte meninger om hvordan læreren mente det fungerte og hvorfor det var dette programmet de skulle følge. Videre sier hun at de nå har jobbet så mye med det og fått det inn i ryggraden at det sitter og blir automatisert. Programmet har gitt oss mange gode råd og tips på veien, slike tips som jeg bruker hele tiden. Så egentlig jobber jeg med Olweus-programmet hele tiden. Når det skjer ting i friminuttet så venter jeg ikke til vi har Olweus time, men tar det opp der og da. Videre forteller informantene at hun starter hver time med å snakke med elevene om hvordan det har gått i friminuttet, dette tar som regel ikke mange minuttene, men kan være viktige minutter for mange elever. Hvis hun oppdager at det er konflikter elevene imellom, og det trenger ikke å ha skjedd i friminuttet, snakker hun med de det gjelder. Informanten mener det er viktig at elevene føler at læreren tar de på alvor. Informanten jobber også mye med hvordan elevene kommuniserer og samarbeider. Hun mener det er avgjørende for om elevene respekterer hverandre, og snakker-svarer på en høflig måte. Informanten sier *Som lærer må en veilede elevene på hvilke grenser som er greit. Kommunikasjon mellom lærer-elev og elev-elev bør være god og når kommunikasjon er god, vil relasjoner til hverandre bli bedre og*

læringsmiljøet vil også høste goder av det. LP-modellen er en del av hverdagen og informant C forteller at de tar opp ulike saker, og ofte blir det gjerne de litt mer alvorlige saker angående elever. I hennes tilfelle tenker hun å ta opp en sak der en av hennes elever har fått en *merkelapp/stempel* og informanten lurer på hvordan hun som lærer kan jobbe med dette i klasserommet. Hun mener ikke at denne eleven skal være en sak, men hvordan jobbe med elevene rundt, de som har gitt stemplet. Denne eleven har problemer med å se seg selv, omgås andre, kan bli intens og det er ikke alltid like godt mottatt av de andre elevene. Informanten sier det er jo egentlig denne eleven som har et problem, men elevene rundt som lager problemer. Læreren stiller seg spørsmål om hvor mye kan en vente eller kreve av elevene. Alle kan jo ikke være venner eller ha gode relasjoner til hverandre, men respekt må en ha. Informanten er veldig opptatt av sosiale relasjoner og hvor viktig det er å bygge det opp til elevene skal over på ungdomskolen. På ungdomskolen er sosiale relasjoner *alfa og omega*. Informanten forteller at hun kan se stor forskjell på skolen etter at de begynte med Olweus-programmet og LP-modellen. Og hun trekker spesielt LP-møtene som positivt når det gjelder utagerende adferd på elevene. Her jobber vi rundt elevene og ikke bare med enkeltelever. I dag har byskolen svært lite utagerende adferd, men de har jobbet med LP-Modellen i 7 år. *Alle lærerne tenker LP, vi tenker tiltak når en opplever ting.* Kampanjeuker er også noe som byskolen bruker og er ei uke som alle lærere og elever jobber mot et felles mål. Informant C forteller, at de et år jobbet med høflighet og språkbruk. I fjor hadde vi tema *Æ bryr mæ*. Der målet for uka var å fokusere på hvordan vi kan bry oss om hverandre på en positiv måte Det å opprettholde og forbedre relasjoner og læringsmiljø på skolen. *Elevene skulle kjenne på at det er godt at noen bryr seg- men det føles faktisk også godt å bry seg om andre.* Her jobbet hele skolen sammen og hadde dagens oppdrag og et av oppdragene som ble gjennomført var klem-dagen. Det er godt å få en klem, samt at den er helt gratis. Slike temauker er viktig for oss forteller informanten. Da jobber hele skolen sammen om et tema og fokuserer på at sosiale ferdigheter kan utvikles på ulike måter. Sosiale ferdigheter jobber en med hele tiden og en kan aldri bli utlært. En holder på med det til *de sklir ut av reiret* avslutter informanten med.

4.7 Samarbeid mellom skole-hjem

Alle informantene forteller at telefon mellom skole-hjem blir mest brukt. Dette gjelder begge veier. Informant A sier at ofte blir det en telefon hjem hvis ikke alt er

sånn det bør være, og så kan en jo spørre om hvorfor en ikke ringer oftere hjem i forhold til det som er bra. Videre er det jo samtaler eller utviklingstimer som en bruker til samarbeid mellom skole-hjem. Informanten føler hun får gode tilbakemeldinger når hun tar kontakt, og dette gjør at toleransegrensen ikke er så høy når hun ringer. Det er helt greit å ringe hjem. Informant C forteller at enkelte ganger må hun føle seg fram for hvordan ting legges fram over telefon, ikke alle foreldre er enig at deres barn ikke oppfører seg eller viser ansvar på skolen. Andre ganger må en bare si det som det er. Det er ikke like greit for alle foreldre å få høre at ditt barn ikke viser empati eller kan samarbeide med andre elever. Så får de bare være enig eller uenig med meg. Informanten tror hun kommer lengst med det. Når det gjelder mål om å utvikle elevens sosiale kompetanse bør en sette regler sammen med foreldrene. Deretter planlegges det å jobbe mot et felles mål slik at reglene/målet blir gjennomført likt i skole-hjem situasjoner.

4.8 utfordringer i utviklingen av sosial kompetanse hos elevene

Informantene er enig om at *tiden* er et problem. Ting blir for raskt gjennomført og de får ikke tid til å gå i dybden på problemene innenfor sosial kompetanse. Skolen har lite penger og ressurser. Samtlige informanter nevner at det er ikke tilgjengelige rom når en trenger å ta elever ut på samtale, man må bruke gangen som er et dårlig alternativ. Informant A nevner også verdisyn. Alle mener jo ikke det samme om hvor viktig ting er. Hun ønsker påfyll utad og få vite mer om hva som gjelder innenfor forskning på de ulike programmene og tiltakene. Informanten sier tilslutt *Er nå vi voksne like gode å gå framfor som et godt eksempel ?*

5. Drøftinger

5.1 Innledning

Jeg har valgt å dele drøftingen i to faser. Første fase er knyttet til lærerens forståelse av begrepet sosial kompetanse, samt sett opp mot styringsdokumenter. Andre fase er om lærerens arbeid med å utvikle elevenes sosiale kompetanse. Jeg har valgt utsagn fra informantene som jeg mener belyser og tolker min teori i flere sammenhenger. Informantene forteller at faglige og grunnleggende ferdigheter er hovedfokuset i skolen og sosiale kompetanse har mindre plass. Gjennom intervjuene forteller

informantene om en travel skolehverdag. Der det er lite rom og tid for å jobbe med ulike problemer/adferd i væremåten hos elevene i klasserommet. Det som også kommer fram er at det er de ulike oppvekstarenaene rundt eleven som ofte er avgjørende for om eleven føler seg som en del av helheten i klasserommet. Problemene blir tilrettelagt gjennom ulike programmer/tiltak for elevene som skolene har valgt å jobbe etter. Det som har vært viktig ifølge informantene er å kunne se hele perspektivet rundt elevene og ha et godt skole-hjemsamarbeid for å utvikle sosial kompetanse hos elevene.

5.2 Forståelsen av sosial kompetanse

Samtlige av informantene beskriver begrepet sosial kompetanse som utfordrende å kunne definere. De beskriver begrepet med ulike ord som er forenlig med begrepet sosiale ferdigheter som empati, respekt og omtanke for hverandre. På den ene siden kan man si at informantene ga svar som er forenlig med min tolkning av sosiale ferdigheter, og ifølge Ogden (2009, s.17) som beskriver empati som en sosial ferdighet der evnen til å kunne se ting fra andres synsvinkel, forstå hvordan andre har det, vise omtanke og respekt for andres følelser og synspunkt. På den andre siden sier informant A om sosial kompetanse at det må være lov å kjenne på den man er, og få lov til å være en del av felleskapet ut fra det. Her sier også informant C at omgjengelighet blant mennesker er viktig i forhold til sosial kompetanse og det å kunne etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. I følge Jahnsen et al., (2009) blir ofte sosial kompetanse og sosiale ferdigheter brukt om hverandre. Slik jeg tolker dette utfra informantene er det også tilfelle i denne forskningen. Informantene nevner at gjennom erfaring ser de at selvoppfatning er en stor del av den sosiale kompetansen. I følge Imsen (2006 s. 413) er det en viktig del av skolens oppgave å utvikle eleven som person både kunnskapsmessig, moralsk, følelsemessig, skapende og sosialt. Gjennom informantenes erfaring med utvikling av sosial kompetanse hos elevene, ser de at elevens personlighet og en positiv selvoppfatning er en forutsetning for at elevene skal føle seg vel i ulike miljøer. Dette med *selvet* kan sees opp mot Meads teori om *selvet*, når barnet først har dannet seg et selvbilde eller et selv-begrep synes dette å virke inn på hans handlinger eller valg av "signifikante andre" til å speile seg i. Det synes dermed også å utvikles et mønster på barns reaksjoner på egne handlinger (Imsen 2006, s. 420). Slik jeg tolker informantens utsagn så er læreren bevisst på viktigheten av elevens selvbilde for å kunne lykkes sosialt. I Mead sitt utsagn tolker

jeg det som han var opptatt av hvordan selvet blir til i forhold til selve dannelsen og hvordan vi forholder oss til andre. Videre sier Mead at *selvet* i oss ikke er en medfødt egenskap, men en sosial struktur. Han hever at mennesker lever i samspill og relasjoner til hverandre og derfor kan vi bare forstå adferd gjennom forståelse av de menneskelige samhandlingene (ibid., s. 416). Her vil det komme utfordringer ved en stor elevgruppe gjennom at alle elever har forskjellige personligheter og en vil aldri finne to like mennesker. Det vil i praksis si at en aldri vil kunne forutsi handlinger og reaksjoner hos alle elevene, men må tilpasse seg elevenes alder og forutsetninger.

Alle informantene nevner at trygghet og trivsel for elevene er et stort fokusområde. Dette samsvarer med min tolkning av begrepet sosial kompetanse utfra Ogden (2009). Informantene brukte ord som venner, omgås, empati, ansvar, mestring og samhandling. Det tolker jeg som at det handler om mennesker som viser høy sosial kompetanse når de har en rekke sosiale ferdigheter som er hensiktsmessig i ulike situasjoner. Ordet vennskap og sosiale relasjoner ble nevnt flere ganger og det tolker jeg som det grunnleggende for at elevene skal kunne oppleve trygghet og trivsel i skolen. Ogden (2009) sier at sosial kompetanse er viktig for å etablere kontakt, utvikle vennskap og skape sosiale nettverk. Sosial kompetanse påvirker også hvordan barn og unge har det med seg selv, for eksempel følelsen av å være kompetent eller følelsen av å være akseptert og respektert. Informantene sier videre at sosial kompetanse mener de er å omgås andre og samhandle i ulike situasjoner. Dette kan også knyttes opp mot Bronfenbrenners utviklingsøkologiske teori som sier at barns utvikling må forstås i en helhetlig sammenheng. Der man tar i betraktning både oppvekstmiljø, de biologiske faktorene og den psykologiske utviklingen samtidig (Imsen, 2006, s. 58). Slik jeg tolker det, innebærer det at elevene har ulike roller på flere arenaer, og det som fungerer på et sted fungerer ikke nødvendigvis et annet sted. Her må elevene ha kunnskap om hvilke sosiale ferdigheter som kreves i ulike sosiale situasjoner for å kunne fungere i de ulike miljøene.

Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06) omtaler begrepet sosial kompetanse i den generelle delen og i prinsipper for opplæring. Informantenes svar var entydig, ingen av lærerne kunne svare på hvor i skolens plandokument det står skrevet om sosial kompetanse. En av informantene viste at det er en viktig del av skolehverdagen, men sosial kompetanse står ikke på timeplanen. De erfaringene informantene nevner er at

sosial kompetanse vil bli viktigere og viktigere for elevene, men i dag måles og vurderes elevene mest på faglige ferdigheter. Sosial kompetanse er noe som kommer i andre rekke, og noe lærerne selv må finne et opplegg til. Slik jeg tolker dette ut fra informantene og egen praksis har den faglige kompetansen og vektleggingen av grunnleggende ferdigheter størst plass i Kunnskapsløftet (LK06). Ved å se på skolenes virksomhetsplaner er det størst fokus på ulike mål for å bedre elevenes faglige ferdigheter, som lese bedre, matematikk i alle fag og hvordan bli bedre på nasjonale prøver. Kommunen som eier grunnskolen har et særlig ansvar for at kravene i opplæringsloven med forskrifter blir oppfylt. Skolene skal ha skriftlige planer for skolemiljøet. På tettstedskolens virksomhetsplan står det at skolen er kvalifisert som en Olweus skole. De jobber systematisk i det pedagogiske personalet med LP (læringsmiljø og pedagogisk analyse) hvor fokus er spesielt rettet mot elevenes skolemiljø og dets betydning for læring. De har et ordensreglement hvor målet er at reglene skal skape trivsel og trygghet for alle som har skolen som arbeidsplass. Dette med miljø kan sees opp mot Bronfenbrenners økologiske modell, som ut fra min tolkning er en modell som går på helheten for læringsmiljøet og ikke bare skolemiljøet. Skal en få et godt skolemiljø må en se helhetsperspektivet på miljøene som elevene ferdes i både i og utenfor skolen. For å få bedre faglig læring må elevene trives sosialt. Jeg vil trekke inn Ogden (2009) som i følgende forskning viser til at det er sammenheng mellom skolefaglig ferdigheter og sosial kompetanse. Ved at elevene bedrer sine sosiale ferdigheter, forbedrer de samtidig sine faglige ferdigheter og omvendt.

5.3 Arbeidet med å utvikle sosial kompetanse hos elevene

Arbeid med å utvikle sosial kompetanse hos elevene mente alle informantene var viktig for skolen og elevene. Informantene sier de brukte ferdige programmer for utvikling av sosial kompetanse, men sosial kompetanse brukes hver dag og hele tiden. Det brukes virkemidler og støtte i hverdagen fra de ferdige programmene i form av regler og rutiner. Samtlige informanter mente ros var et viktig virkemiddel for å skape trygghet og tillit mellom elev-lærer og elev-elev. Informanten mener skolen er en sosial læringsarena og her skal elevene lære seg å forholde seg til hverandre på mange måter og få tilbakemelding på det. Erfaringer informantene har er at dette kan medføre konflikter og mobbing. For å kunne få et helhetsperspektiv på utvikling av sosial kompetanse i skolen, er det viktig å se på samspillet mellom lærer-elev og elev-

elev. Informantene er opptatt av at elevene skal trives og ha det bra på skolen. Her trekker de fram sin rolle der de må ha gode relasjoner til elevene. Vi som lærere må være gode sosiale rollemodeller og gjøre oss fortjent til å få tillit, men en av informantene sier ”er vi lærere alltid like gode å gå framfor som et godt eksempel?” Det er utviklet programmer for læring av sosial kompetanse og de har som intensjon om å skape god og forebyggende opplæring. Alle lærere skal jobbe utfra de mål programmet har. Det er utarbeidet en rapport om kunnskapsstatus på området der det er tatt sikte på å vurdere effekten av programmene. Knudsmoen et al., (2006) i Forebyggende innsatser i skolen som inneholder en forskningsbasert vurdering av 25 programmer som direkte eller indirekte er rettet mot sosial kompetanse. En av informanten etterlyste forskning av ulike programmer og resultater på hva som fungerer og ikke. Gjennom spørsmålet om lærerens jobb med utvikling av sosial kompetanse hos elevene kom det fram at begge skolene jobber med samme program. Olweus-programmet mot mobbing og antisosial atferd og LP-Modellen som omfatter hele skolen fra 1-7 trinn, men også Zippys venner ble brukt på småtrinnet ved tettstedskolen. Informantene føler det er tryggere å bruke ferdige programmer, men ønsker å være oppdatert på ny forskning. Det finnes et stort utvalg av forskningsbaserte programmer for utvikling av sosial kompetanse. Jeg har sett på rapporten som er utarbeidet av Knudsmoen et al., (2006) disse forskerne har definert programmer og undervisningsopplegg til å omfatte det som skal gjennomføres i skolen ut fra bestemte håndbøker, manualer og retningslinjer. Det er klare føringer for de enkelte programmene og klare retningslinjer for implementeringer, samt skisser som inneholder teoretiske og empiriske bakgrunn for programmene (ibid., s.12). Informant C sier at gjennomføringen i skolen av programmene er at de ikke isoleres til enkelttimer eller aktivitetsområder på skolen, men blir en helhetlig tenkning og handlemåte hos alle elever og lærere i skolemiljøet.

Gjennom at begge skolene bruker Olweus-programmet mot mobbing og antisosial atferd får alle elevene samme innføring og oppfatning av hvilke regler som må følges i friminuttene, og hvor grensen går for å gi tilbakemeldinger til lærer eller medelever. Informantene føler seg trygge på programmet og en informant C nevner at det er så innarbeidet over tid at det sitter og blir automatisert. Knudsmoen et al., (2006) sier om vurdering og anbefalinger for Oleweus-programmet at dets sterke side er at det har dokumenterte effekter som bygger på omfattende forskning med før- og ettermålinger

med sammenligningsgrupper. Dette gir grunn til antakelser om at de positive resultatene mht. reduksjon av problemadferd er et resultat av programmet. Videre sier de at programmet er forankret i teoretisk og empirisk kunnskap innenfor fagområdet (ibid., s. 35-38). På tettstedskolen nevner informanten at de bruker sosiogram for å kartlegge trivsel og trygghet i klassemiljøet. Gjennom kartleggingsverktøyet fant de ut at enkelte elever følte seg ensom i klassemiljøet og på fritiden. Tiltak som ble iverksatt ble vennegrupper, som ble gjennomført etter skoletid i regi av skole-hjem samarbeid. Her blir foreldrene viktig støttespillere i forhold til hvilke forventninger skolen krever. I følge Ogden (2009 s. 226) kan manglende samsvar mellom foreldre og lærervurderinger være uttrykk for at barnet faktisk oppfører seg forskjellig hjemme og på skolen, men også at foreldre og lærere har forskjellige normer og forventninger. Slik jeg tolker det må en i likhet med Bronfenbrenners økologiske modell se hele eleven i et helhetlig perspektiv. Vi må se på elevene i sammenhengen med sine omgivelser for å kunne forstå hvordan de fungerer og utvikler seg. Alt dette påvirker igjen den enkelte elev på indirekte og direkte måter. Skole-hjem samarbeid blir derfor veldig viktig i denne sammenhengen. I læreplanverket for Kunnskapsløftet (generelle del) har skolen et klart ansvar når det gjelder samarbeid med elevenes foresatte. Det blir uttrykt at foresatte har hovedansvaret for oppveksten, og at skolen skal hjelpe de i arbeidet for elevens sin utvikling (LK06). Begge skolene jobber med LP-modellen noe som er et krav fra kommunen. Informantene mente LP-modellen er et godt program å bruke, men det tar tid å komme i mål. LP-modellen støtter seg til systemteori. Systemteori er et samlebegrep på flere teorier som vektlegger det enkelte individ og at det enkelte individ er i interaksjon med ulike sosiale systemer. Fellestrekket i sosial systemteori er at aktørene deltar i et system der den enkelte påvirker helheten og selv blir påvirket av denne helheten. Slik jeg tolker dette må vi som lærere ikke bare se på en urolig elev isolert sett, men se på helheten i miljø rundt eleven og klasserommet. Vi må finne ut hva som gjøre at denne eleven er urolig. Informantene forteller videre at prosessen fra det formuleres en *Analysedel* med problemstilling-målformulering-innhenting av informasjon-analyse og refleksjon til *Strategi og tiltaksdel*- utvikling av strategier og tiltak- gjennomføring av valgte strategier-evaluering-revidering tar veldig lang tid. En kan ikke planlegge en problemstilling som en må jobbe med allerede i morgen, men velge en problemstilling som jobbes med over tid. Informantene forteller at gjennom de årene de har jobbet med LP-modellen har en de fått mange gode tips og innspill som en kan bruke og

gjennomføre når en ser eller opplever situasjoner som krever snarlig handling. Modellen er bygd på forskning av hvordan en best oppnår godt læringsmiljø og hvordan vi som lærere kan analysere oss fram til tiltak som kan hjelpe oss i skolehverdagen. Begge skolene jobber utfra det målet at problemadferd i opplærings situasjonen er et produkt av sammensatt interaksjon mellom eleven, skolen, familien og miljøet i vid forstand. Gjensidig respekt i sosiale interaksjoner er et fundamentalt grunnlag for et optimalt læringsmiljø. Knudsmoen et al., (2006) sine vurderinger og anbefalinger om dette programmet sier modellens sterke sider er at det bygger på forskningsbasert kunnskap som gir grunn til å anta at de positive resultatene m.h.t reduksjon av problemadferd er et resultat av modellen. Videre sier de at klare strategier er utarbeid for implementering av modellen, og det er lagt vekt på forankring av tiltak over tid, og de ansatte ved skolen har ansvar for gjennomføring av modellen (ibid., s. 34). Informantene mente utvikling av sosial kompetanse var noe som lå i grunn for hver time, og en kan aldri bli utlært. En holder på med det til de sklir ut av reiret. Videre sier de at gjennom å jobbe med ulike programmer gis det mange tips og gode råd på veien, som kan brukes hele tiden. En venter ikke til en har Olweus-program mot mobbing og antisosial atferd eller LP-møter for å ta tak i situasjoner. En tar tak i ting der og da. I Jahnsen et al., (2009, s.41) hevder de at læring av sosial kompetanse bør knyttes til naturlige situasjoner. Skolehverdagen gir muligheter til umiddelbar øving og tilbakemeldinger på de ferdigheter som forventes at elevene skal kunne beherske. Når vi som lærere tar utgangspunkt i naturlige situasjoner som oppstår, vil det kunne øke muligheten for at elevene lærer relevant adferd som de har bruk for også i andre sammenhenger. Ingen av skolene hadde en egen plan for sosial kompetanse, men de integrerer utvikling av sosial kompetanse i hele den faglige virksomheten. Det jobbes utfra skole, klasse og enkeltelev. Videre skriver Jahnsen et al., (2009, s.29) at muligheten for å styrke elevenes sosiale kompetanse ligger i skolens evne til å holde fokus, intensitet og entusiasme oppe over tid, og at det må arbeides planmessig og systematisk med sosial læring og utvikling. Slik jeg tolker informantene har de vært skeptisk til programmene, men over tid ser de en effekt ved at alle lærere jobber utfra samme mål. De ser viktigheten med at skolens ledelse er en del av samarbeidet om sosial kompetanse, men allikevel har faglig kompetanse et større fokus hos skoleledelsen og kommunen.

6. Oppsummering og konklusjon

Gjennom denne forskningen ser vi at lærerne som er intervjuet er opptatt av å utvikle sosial kompetanse hos sine elever. Lærerne beskriver kompetanse og ferdigheter om hverandre, men samtlige informanter er enig om at samhandling mellom elevene er en god måte å utvikle sosial kompetanse på. Ingen av informantene benyttet LK06 sine mål for å utvikle sosiale kompetanse hos elevene, men benytter ulike ferdige programmer der elevene får læring i hvordan de skal forholde seg til ulike sosiale miljøer eller situasjoner. Informantene mener programmene og skolen alene kan ikke tilføre den kompetansen elevene trenger, men skolen og nærmiljøet er en viktig samarbeidspartner. Her kom det fram at det er i de daglige hendelsene elevene får prøvd sine kunnskaper og ferdigheter for godt samspill. En av informantene sa at sosiale ferdigheter lærer en hele tiden og en vil aldri bli utlært. En annen ting som informantene brukte mye tid på var relasjoner mellom lærer-elev og elev-elev. De mente et godt læringsmiljø var en viktig del av utviklingen av sosial kompetanse hos elevene. Videre nevnte en informant ”om vi som lærere alltid går foran som en godt eksempel” og her mener jeg at informantene tenker på hvordan det forventes at de skal være gode rollemodeller og gå foran som et godt eksempel. De stiller spørsmål om de ferdige programmene som informantene bruker, om hvor bra de egentlig er og ønsker seg mer forskning på de ulike programmene. De er fornøyd med programmene som er implementert i den daglige virksomheten, fordi alle lærerne jobber utfra de samme grunnpilarene, men det er opp til hver enkelt hvordan de bruker det i klasserommet. Sosial kompetanse kan ikke bare læres gjennom ferdige programmer eller som et eget fag, det må inngå i alle sammenhenger der elevene er sosiale. Her nevner informantene at de må se på elevgruppen utfra hvilke sosiale kompetanse en må fokusere på i alle fag, timer og sammenhenger. I min forskning kommer det også fram hvor viktig skole-hjem samarbeidet er i forhold til utvikling av sosial kompetanse. En av informantene nevner at en må se på helheten rundt eleven og være oppmerksom på minoritetsspråklige elever og vise hensyn til deres kultur. Her vil skole-hjem samarbeide være avgjørende. De utviklingsmuligheter som er, kan være at lærere er enig og samlet om et større fokus på å utvikle sosial kompetanse på lik linje med det store fokuset som faglige ferdigheter hos elevene har. Et godt sosialt miljø kan bidra til et enda bedre læringsmiljø på skolen.

7. Litteraturliste

Befring, E (2002) *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Det Norske Samlaget.

Imsen, G (2006) *Elevenes verden, innføring i pedagogisk psykologi*, 4 opplag, Universitetsforlaget AS, Oslo

Moen, T. (2011) Tre perspektiver på sosial kompetanse i skolen: Muligheter og begrensninger I:H. Bjørnsrud og S. Nilsen (red): *Lærerarbeid for tilpasset opplæring-tilrettelegging og utvikling*. Gyldendal Akademiske

Ogden, T. (2009) *SOSIAL KOMPETANSE OG PROBLEMADFERD I SKOLEN* Gyldendal Norske Forlag AS 2009

Postholm, M.B & Jacobsen, D.I. (2011) *LÆREREN MED FORSKERBLIKK Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter* Høyskoleforlaget AS 2011

Roaldset, D. (2014). Sosiale ferdigheter. *Bedre Skole*, 14(1), 58-63.

Saabye. M (red)(2013): *Kunnskapsløfte, mål og innhold i grunnskolen*. PEDLEX Norsk Skoleinformasjon.

Barnsrettigheter FN konvensjon hentet fra:

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/red/2000/0047/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Lest 10.02.2014

Jahnsen, H., Ertesvåg, S., Westrheim, K.T., Idland, K., Nordahl, T & Sunnevåg, AK (2009) Utdanningsdirektoratet (u.d.) Veileder for skolen Utvikling av sosial kompetanse Hentet fra:

http://www.udir.no/PageFiles/35221/Veil_Sos_kompetanse.pdf

Lest 10.02.2014

Knudsmoen, H., Holth, P., Nissen, P., Schulz, J.H., Tveit, A & Torsheim, T. (2006) Utdannings direktoratet (u.d) Vurdering av program for forebygging av problematferd og utvikling av sosial kompetanse hentet fra:

<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Utdanningsdirektoratet/Forebyggen-de-innsatser-i-skolen-2006/>

Lest 10.02.2014

LP-Modellen hentet fra:

<http://www.forebygging.no/en/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Anbefalte-program-og-tiltak/Primarforebyggendegenerelle-tiltak-/LP-modellen-Laringsmiljo-og-Pedagogisk-analyse--/Laringsmiljo-og-pedagogisk-analyse-LP-modellen/>

Lest 10.02.2014

Utdanningsdirektoratet (u.d.) Generelle del av læreplan [Kunnskapsløftet] Hentet fra:
<http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/>
Lest 01.12.2013

Utdanningsdirektoratet (u.d.) Prinsipper for opplæring hentet fra:
<http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Prinsipp-for-opplaringa/>
Lest 10.02.2014

Utdannings direktoratet (u.d) Psykososialt læringsmiljø hentet fra.
http://www.udir.no/upload/Laringsmiljo/Materiell/Bedre_laringsmiljo_materiell.pdf
Lest 10.02.2014

Vedlegg:

Vedlegg 1. Intervjuguide

Vedlegg 2. Vennegruppe

Vedlegg 1.

Intervjuguide – Sosial kompetanse– lærerens teoretiske ståsted

Informanten/lærer

Først vil jeg takke deg for at du tar deg tid til intervju med meg. Ettersom det er dine tanker og erfaringer innenfor temaet jeg ønsker å få tak i, kommer jeg til å stille forholdsvis åpne spørsmål. Dette for å få en større bredde og forståelse innenfor temaet sosial kompetanse, samt bedre innblikk i ditt teoretiske ståsted. Noen av spørsmålene kan virke enkle eller veldig åpne, men det er for at jeg skal få tak i dine oppfatninger og tanker. Jeg håper det er i orden at jeg gjennomfører lydopptak av intervju, dette er med på gjøre min rolle friere til å kunne følge med og stille oppfølgingsspørsmål. Du kan få mulighet til å lese igjennom dette når jeg har skrevet det ut (transkripsjonen), for å sjekke at det er riktig gjengitt.

All data fra prosjektet vil bli behandlet konfidensielt. Det er helt frivillig å delta i dette intervjuet og du har muligheten til å trekke deg. Lydfil vil bli slettet etter at intervjuet er skrevet ut og godkjent.

1. Først ønsker jeg å høre hva du legger i begrepet sosial kompetanse ?
2. Dine tanker om vektlegging av sosial kompetanse utfra LK06 ?
3. Dine erfaringer om- og på hvilken måte –skolen er en sosial læringsarena ?
4. Hvorfor er sosial kompetanse viktig for elevene ?
5. Hvordan bidrar du som lærer til å utvikle elevenes kompetanse og ferdigheter på dette området?
6. Hvordan er skole-hjem samarbeidet ?
7. Hvilke utfordringer (vanskeligheter) møter du i praksis i intensjonen om å bidra til å utvikle elevenes sosial kompetanse ?

Er det noe som du vil tilføye i forhold til tema sosial kompetanse i klasserommet ?

Vedlegg 2.

Vi ønsker flere venner, Og bli bedre kjent med hverandre.

Vi har hatt Olweus møter og sosiogramundersøkelse, hvor det kommer fram at vi har flere elever i klassen som ikke har så mange venner som kommer på besøk etter skoletid. Vi har også noen elever som ønsker å bli bedre kjent med de andre i klassen.

Tiltaket ble å starte vennegrupper der vi møtes på mandager.

Jentene har egne gruppe og guttene har egne gruppe.

Forslag til aktiviteter:

- Boksen går
- Skøyte
- Sne aktiviteter
- Gjemsel med lommelykt/hodelykt
- Grilling
- Baking
- Brettspill
- Ski
- Klippe/lime- papirarbeid
- Leke ute
- Fotball
- Hobbyting

Det er elevene og dens foresatte som bestemmer hva som skal gjøres. Skolens lokaler kan lånes etter forespørsel. (Kan være greit om noen ønsker å bake) Gapahuken og skolens uteområder er tilgjengelig. Brettspill kan også lånes med hjem.

Regler:

- Det skal være litt ”hemmelig” det vi gjør
- Aktiviteter som alle kan delta på
- Film-dataspill-dansing er noe vi har blitt enig om at vi ikke skal ha med

Mål:

- Alle elever skal ha noen å være sammen med
- Mer inkluderende klassemiljø
- Bli bedre kjent med hverandre

Hilsen.....

Klipp

av.....

Elevens navn

Foresattes navn